

**TARIX FANINI O‘QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO‘LLASHNING
DOZLARB MASALALARI**

Dilmonova Maqsuda Sharifovna

Axmatov Sanjar Nurmurodovich

Buxoro viloyat Jondor tuman 2-son Kasb-hunar maktabi

Annotatsiya: *Mazkur maqola tarix fanining ba’zi metodologik muammolarini, o‘rta maktab tarix ta’limi, undagi yuz bergan o‘zgarishlar, tarixni o‘rganishning ahamiyati haqidagi qarashlarni o‘z ichiga oladi. Shuningdek, maktab tarix ta’limining zamonaviy konsepsiyasi, O‘zbekiston tarixini o‘rganishdagi ilmiy, metodologik masalalar asosiy o‘rin tutadi.*

Kalit so‘zlar: *tarix fani metodologiyasi, tarix tamoyillari, tarixiy tafakkur, tarix ta’limining zamonaviy konsepsiyasi, innovatsiya, ta’lim texnologiyalari.*

Аннотация: *Данная статья содержит некоторые методологические проблемы исторической науки, вузовского исторического образования, произошедшие в ней изменения, взгляды на важность изучения истории. Также в современной концепции школьного исторического образования основное место занимают научно-методические вопросы в изучении истории Узбекистана.*

Ключевые слова: *методология истории, принципы истории, историческое мышление, современная концепция исторического образования, инновации, образовательные технологии.*

Abstract: *This article contains some methodological problems of the science of history, high school history education, the changes that have occurred in it, views on the importance of studying history. Also, the modern concept of school history education, scientific and methodological issues in the study of the history of Uzbekistan occupy the main place.*

Key words: *methodology of history, principles of history, historical thinking, modern concept of history education, innovation, educational technologies.*

KIRISH

Mustaqillikning birinchi kunlaridan ijtimoiy-gumanitar fanlarda tub o‘zgarishlar davri boshlandi. Tarix fanini tadqiq etish va o‘qitishda yangi metodologiya kirib keldi. Jahon tarixi fanida e’tirof etilgan xolisiylik, ilmiylik, tarixiylik va muqobillik tamoyillari tarixni tadqiq etish va o‘qitishda tadbiiq etila boshlandi. Tarix ta’limi mazmun-mohiyatini zamon ruhida o‘quvchilarga yetkazish uchun o‘quv-metodik majmua yangilandi.

O‘rta maktabuchun tarix fanidan yangi darsliklar yaratildi. Bugungi kunda o‘rta maktab tarix o‘qituvchisi samarali ta’lim berishi uchun nazariy va amaliy jihatdan yetarli bilim va malakaga ega bo‘lishi lozim.

ADABIYOTLAR SHARHI

Agar o'tmishga nazar tashlaydigan bo'lsak, o'qitish metodlarini tanlash muammosiga Ya.A.Komenskiy, I.Pestalossi, A.Disterveg, K.D.Ushinskiylar ma'lum darajada e'tibor berishgandi. Ya.A.Komenskiy o'qitish metodlariga g'oyat katta ahamiyat berib, agarda bilim cho'qqilariga juda ozchilik qiyinchilik, ming azob bilan yetib borar ekan, buning sababi insoniyat erisha olmaydigan biror narsaning mavjudligida emas, balki metodlarning chalkashligidadir, deb hisoblagandi. U bilish qobiliyatini yuzaga chiqara oladigan usullarga rioya qilishni va ularni sharoitlarga qarab qo'llashni talab etgandi. Respublikamizda tarix fanini falsafiy yondashuv asosida tadbiq qilish N. Jo'raev tomonidan taqdim qilingan. Tarix fanini o'qitishning uslubibo'yicha esa T.Toshpo'latov va Y.G'afforovlar tomonidan taqdim qilingan o'quv-uslubiy, didaktik ta'minot ham alohida ahamiyatga ega

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tarix fanining maktab kursi uchta vazifani bajarishga qaratilgan:

- o'quvchilarga tarixiy bilimlarning asoslarini berish, ularning chuqurligi va mustahkamligini ta'minlash;
- o'quvchilarda tarixni ilmiy tushunishning shakllanishi va milliy tarix,
- xorijiy mamlakatlar va xalqlar tarixiga hurmat munosabatida bo'lishni ta'minlashga;
- o'quvchilarda tarixiy ong, tarixiy xotira, tarixiy tafakkurni rivojlantirish va o'quvchilarning bilimlarini mustaqil o'zlashtirish va qo'llashga o'rgatishdir.

O'quvchilarning tarixiy tafakkuri ularning umumiy dunyoqarashining shakllanishi bilan birgalikda boradi. O'quvchilarning dunyoqarashida tarixiy tafakkurning rivojlanishi uning amaliy faolligini ta'minlaydi. Ya'ni, tarixan dunyoda mavjud bo'lgan fan-texnika yangiliklarini o'zlashtirishi bilan o'z faoliyatida yangilikka intilish o'zida yaratuvchanlik faoliyatini shakllantiradi. O'quvchi tarix fanidan bilimlar asosini o'zlashtirganda millatimiz va boshqa xalqlarning o'tmish, kecha va bugungi taraqqiyoti to'g'risida tushunchaga ega bo'ladi.

Tarix ta'limi har bir odamga etnomilliy, umummilliy va umuminsoniy qadriyatlarni o'zlashtirishga yordam berishi lozim. Bu o'quvchini shaxs, fuqaro, inson sifatida shakllanishiga asos bo'ladi.

O'quvchilar O'zbekiston tarixi fanini o'rganish davomida umuminsoniy qadriyatlarni o'zlashtirib boradi. Tarix darslari o'quvchilarga tarixiy bilimlarni yetkazib beruvchi vositagina emas, balki ularning ma'naviy-axloqiy jihatdan shakllanib borishlarini ta'minlovchi kuchli ta'sirga ega bo'lgan omil hamdir. Maktab tarix ta'limining zamonaviy konsepsiyasi tarixni tizimli o'rganishni saqlab qoladi. Lekin tarix uning tamoyillari asosida o'rganiladi. Tarix o'quvfani o'rta maktabda gumanitar fanlarning rivojlanishi uchun metodologik shart-sharoit yaratadi. Tarix fanining ma'lumotlari, tushunchalari, atamalari va tamoyillari boshqa fanlarda ham keng qo'llaniladi, o'z navbatida tarix fanida boshqa fanlardagi tushuncha, atamalardan foydalaniladi.

Tarix o'qitishda eng ko'p qo'llaniladigan texnologiyalardan biri bu rivojlantiruvchi ta'lim texnologiyalaridir. Rivojlanayotgan ta'limda pedagogik ta'sirlar shaxsning psixologik ma'lumotlarining rivojlanishini kutadi, rag'batlantiradi, yo'naltiradi va tezlashtiradi. Bola to'liq huquqli faoliyat sub'ektidir. Rivojlantiruvchi ta'lim bolaning proksimal rivojlanish zonasida amalga oshiriladi. Proksimal rivojlanish zonasi - bu bolaning mustaqil ravishda nimaga qodir bo'lganidan, nima qila oladigan, hamkorlikda qanday qilishni biladigan narsaga o'tish imkoniyati. Rivojlanish uchun doimiy rivojlanish sohasi va proksimal rivojlanish zonasi o'rtasidagi chegara - noma'lum, ammo bilim uchun potentsial foydalanish mumkin bo'lgan hududni engib o'tish kerak. Rivojlanayotgan ta'limning muhim xususiyati shundaki, u proksimal rivojlanish zonasini yaratadi, aqliy neoplazmalarining ichki jarayonlarini keltirib chiqaradi, rag'batlantiradi, harakatga keltiradi.

Uslubiy maqsad - sinfda o'quvchilarning kognitiv faolligini namoyon qilish uchun sharoit yaratish. Bu maqsadga quyidagi yo'llar bilan erishiladi: o'qituvchi muammoli vaziyatlar, to'qnashuvlar yaratadi; o'quvchilarning sub'ektiv tajribasini ochib berishga imkon beradigan o'quv faoliyatini tashkil etishning turli shakllari va usullaridan foydalanadi; dars rejasini tuzadi va o'quvchilar bilan muhokama qiladi; har bir o'quvchining sinf ishiga qiziqish muhitini yaratadi; o'quvchilarni nutq so'zlashga, xato qilishdan qo'rqmasdan topshiriqlarni bajarishning turli usullaridan foydalanishga undaydi; nafaqat yakuniy natijani, balki o'quvchi faoliyati jarayonini ham baholaydi.

Darsda muloqotning pedagogik vaziyatlarini yaratish, har bir o'quvchining ish uslubida tashabbuskorlik, mustaqillik, tanlab olish imkoniyatini yaratish - bunday tarix darslari moslashuvchan tizimligi bilan ajralib turadi. Rivojlanayotgan ta'lim texnologiyasida darsni tashkil etishning belgilangan umumiy maqsadlari va vositalari o'qituvchi tomonidan darsning maqsadi, uning tematik mazmuniga qarab konkretlashtiriladi.

Guruhlariga bo'lib o'qitish texnologiyalari jamoaviy faoliyat sifatida quyidagilarni o'z ichiga oladi: guruhda o'quvchilar bilimini o'zaro boyitish; ta'lim va kognitiv jarayonlarni faollashtirishga olib keladigan birgalikdagi harakatlarni tashkil etish; dastlabki harakatlar va operatsiyalarni taqsimlash (vazifalar tizimi tomonidan o'rnatiladi); buning natijasida o'quv vazifasiga mos keladigan faoliyat sharoitlari rejalashtirilgan va tegishli harakat usullarini tanlash; muammoni hal qilish uchun harakat usullarini almashish; o'quvchilarni birgalikdagi faoliyatga jalb qilish tabiati bilan belgilanadigan o'zaro tushunish; aks ettirish, bu orqali ishtirokchining o'z harakatlariga munosabati o'rnatiladi va bu harakatni adekvat tuzatish ta'minlanadi. Darsda o'quvchilarning jamoaviy ishini tashkil etishning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat: birinchidan, bu darsda sinf aniq tarbiyaviy muammolarni hal qilish uchun guruhlariga bo'linadi; ikkinchidan, har bir guruh muayyan vazifani (bir xil yoki tabaqalashtirilgan) oladi va uni bevosita guruh rahbari yoki o'qituvchi nazorati ostida birgalikda bajaradi; uchinchidan, guruhdagi topshiriqlar guruhning har bir

a'zosining individual hissasini hisobga olish va baholash imkonini beradigan tarzda bajariladi; to'rtinchidan, guruh tarkibi doimiy emas, u guruhning har bir a'zosining ta'lim imkoniyatlarini maksimal samaradorlik bilan amalga oshirish mumkinligini hisobga olgan holda tanlanadi.

NATIJALAR

Mamlakatimizda tarix fanini rivojlantirish sohasidagi ishlar kompleks va tizimli davom ettirilmoqda. Bugungi kunda O'zbekiston tarixini o'rganishda tub o'zgarishlar yuz bermoqda. Ushbu yo'nalishda quyidagi ilmiy, metodologik masalalar asosiy o'rin tutadi:

1. Tarixni o'rganishning metodologik asoslarini rivojlantirish. Bunda tarix metodikasi bo'yicha mavjud turli xil ilmiy konsepsiyalarni o'rganish orqali ulardan foydalanish.
2. Tarixni o'rganish uchun ishlab chiqilgan yagona konsepsiyani amalga oshirish.
3. O'rta va o'rta maxsus ta'lim, professional ta'lim, oliy ta'lim uchun yaratilayotgan darsliklarni yangi avlodini ishlab chiqishda yagona konsepsiyaga tayanish.
4. Tarix fanining dolzarb muammolarni o'rganishda turli fanlarning yutuqlari, fan, ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasi hamda klaster modeli asosidagi samarali hamkorlik faoliyatini tashkil etish.
5. Tarix fanini o'rganishga bag'ishlangan ilmiy-amaliy anjumanlarni o'tkazish va fanning dolzarb muammolarini o'rganish jarayonida erishilganyutuqlarni monitoringini olib borish va hokazo.

XULOSA VA MUNOZARA

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash kerakki, hozirgi kunda tarix fanining metodik muammolaridan biri maktabda tarix ta'limini zamonga mos, hozirgi taraqqiyot talablariga javob beradigan konsepsiyasini shakllantirish va amalga oshirishdir.

Maktab tarix ta'limi o'zining uzoq yillar davomida tanlangan boy tajribasiga ega. To'plangan tajriba hozirgi murakkab davrda tarix o'qitishda muhim o'rin tutadi, undan unumli foydalanish zarur. Tarix fanini o'qitishning innovatsion usullari bir vaqtning o'zida ta'limni rivojlantirishiga va o'quvchini tarix fanini o'zlashtirish darajasini ko'tarishda va natijada oldinga qo'yilgan ta'limiy maqsadlarga yetishga zamin yaratadi. Bunda dars jarayonida aniq natijaviyligi kafolatlangan bu kabi usullarni tizimli ravishda qo'llash oxir-oqibatda o'z tarixiga befarq bo'lmagan avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi.

1. Abduraxmanova J. N. (2020). Innovatsion tajriba maydoni – “maktab-laboratoriya”ning ta’lim tizimidagi o’rni. Mug‘allim hem o‘zliksiz bilimlendiri. (Issue 1) –B. 22-26.
2. Gafforov Ya. X. (2019). THE STATE OF HISTORICAL EDUCATION IN UZBEKISTAN DURING WORLD WAR II. USA(Philadelphia) . -P. 173-175.
3. Botir Boltabaevich Baymetov, Khusan Kholmuratovich Muratov. Self Sketches as a Toolin the Professional Training of a Future Artist-Teacher. Solid State Technology. 2020/2/29. Vol.63 № 2 (2020). 224-231.
4. G‘afforov, Y., Nafasov, A., & Nafasova, Z. (2020). From the History of the Beginning of the "Great Game". Journal of Critical Reviews, 7(11), 2798-2802.
5. Toshev, S. (2020). O‘zbekistonning sovet mustamlakachiligi davri tarixini o‘rganishda turk tilidagi manbalarni o‘rni. In Tarixiy manbashunoslik, tarixnavislik, tarix tadqiqotlari metodlari va metodologiyasining dolzarb masalalari (pp. 121-127)
6. JI Suyundikovich. (2020). TARIXNI O‘QITISH METODIKASI RIVOJLANISHITARIXIDAN. Fan va ta'lim, 1 (5), 195.
7. Mardonov, Sh., Toshtemirova, S., Ahmadjonov, B., & Koshanova, N. (2020). Structure and Mechanisms of Action of The Educational Cluster. International Journal of Psychological Rehabilitation, 27(07), 8104-8111